

UDC (УДК) 343.2 (477)

JEL Classification: H 57, K 14

Луценко Юрій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент,

старший науковий співробітник

Національної академії СБУ

(Київ, Україна)

e-mail: yuriy_lutsenko@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-8731-2941

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ
ПРОТИ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ, ЯКІ ВІДНЕСЕНІ ДО РОЗДІЛУ I
ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ (ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ)
(Частина 1)**

Анотація. Проаналізовано правові аспекти класифікації злочинів проти воєнної безпеки України, які розміщені у Розділі I Особливої частини КК України, а також з'ясовано, які саме склади злочинів проти основ національної безпеки України належать до суспільно небезпечних діянь, що посягають на воєнну безпеку України.

Аргументовано, що суспільно небезпечні діяння, які посягають на життя державного чи громадського діяча, або терористичний акт не входять до злочинів проти воєнної безпеки України, оскільки загальноновизнано є актами «політичного тероризму».

Ключові поняття: воєнна безпека, державна зрада, диверсія, шпигунство, класифікація злочинів.

Lutsenko Yurii,

PhD (Law), Associate Professor,

Senior Scientific Researcher,

National Academy of the Security Service of Ukraine

(Kyiv, Ukraine)

e-mail: yuriy_lutsenko@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-8731-2941

**LEGAL ASPECTS OF CLASSIFICATION OF CRIMES AGAINST MILITARY
SECURITY OF UKRAINE ASSOCIATED WITH SECTION I OF THE SPECIAL
PART OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE (CRIMES AGAINST
THE FUNDAMENTALS OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE)
(Part 1)**

Abstract. The purpose of the article is to analyze the legal aspects of the classification of crimes against the military security of Ukraine, which are placed in Section I of the Special part of the Criminal Code of Ukraine, as well as to clarify what bodies of crimes against the fundamentals of national security of Ukraine relate to socially dangerous acts that affect the military security of Ukraine.

Scientific novelty. Scientific and theoretical issues related to the legal aspects of the classification of crimes against military security of Ukraine and which are placed in Section I of the Special part of the Criminal Code of Ukraine are investigated. According to the results of the research, it is found out the bodies of crimes against the fundamentals of Ukraine's national security that relate to socially dangerous acts affecting Ukraine's military security.

It is emphasized that a common feature that unites crimes affecting Ukraine's military security is that they are committed in favor of a country with which Ukraine is in a state of war, military or other rivalry, or committing a crime creates threats and risks of occurrence of war or armed conflict with another state.

Attention is drawn to the fact that crimes affecting Ukraine's military security are detrimental to the protection of state sovereignty, territorial integrity, constitutional order and other vital national interests, since this is directly in line with the definition of military security.

The study argues that socially dangerous acts that encroach on the life of a state or public figure or terrorist act are not considered crimes against Ukraine's military security, as they are generally recognized as acts of «political terrorism».

Conclusions. Considering the legal aspects of the classification of crimes against the military security of Ukraine, which are contained in Section I of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine (Crimes against the fundamentals of national security of Ukraine), it is proved that the crimes affecting the military security of Ukraine include: treason, sabotage, espionage, obstruction of the lawful activity of the Armed Forces of Ukraine and other military formations.

Key concepts: military security, treason, sabotage, espionage, classification of crimes.

DOI 10.32518/2617-4162-2020-3-8-17

Вступ

Зважаючи на положення ч. 1 ст. 2 КК України, підставою кримінальної відповідальності за посягання на воєнну безпеку України є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України. Це означає, що теоретичне дослідження цієї підстави повинно охоплювати: 1) аналіз обов'язкових юридичних ознак та елементів складів злочинів проти воєнної безпеки України і 2) з'ясування тих критеріїв, які визначають характер і ступінь суспільної небезпечності цих злочинів.

Загальновідомо, що склад злочину становить правову модель, джерелами формування якої виступають закон про кримінальну відповідальність, практика його застосування та теорія кримінального права [1, с. 49]. Він виконує фундаментальну, розмежувальну, гарантійну, процесуальну, інтегративну, кваліфікаційну, дескриптивну та інші функції [2, с. 106].

Визнання воєнної безпеки соціальною цінністю, що підлягає охороні кримінально-правовими засобами, обумовлює вирішення питання про те, які саме посягання не неї є кримінально караними, на якій підставі та в яких розділах КК України вони знаходяться. Проте, перш ніж вирішувати окреслені питання, необхідно принципово з'ясувати, які злочини можуть бути віднесені до тих, які посягають на воєнну безпеку України та які їх склади передбачені в КК України.

У теорії кримінального права питанню класифікації злочинів проти воєнної безпеки України у різні часи було приділено багато уваги. Нещодавно класифікація злочинів, які посягають на воєнну безпеку, висвітлюються у працях Н. В. Акулова, В. І. Борисова, Д. О. Олейнікова, В. Я. Тація, Р. Л. Чорного та ін. Водночас, попри актуальність і чималий науковий інтерес до цієї проблематики, потребують подальших наукових розвідок питання, які стосуються правових аспектів класифікації злочинів проти воєнної безпеки України, які розміщені у Розділі I Особливої частини КК України.

Метою статті є аналіз правових аспектів класифікації злочинів проти воєнної безпеки України, які розміщені у Розділі I Особливої частини КК України, а також з'ясування, які саме склади злочинів проти основ національної безпеки України входять до суспільно небезпечних діянь, що посягають на воєнну безпеку України.

1. Теоретико-правові аспекти класифікації злочинів проти воєнної безпеки України

Досліджуючи питання, які стосуються правових аспектів класифікації злочинів проти воєнної безпеки України, які розміщені у Розділі I Особливої частини КК України, необхідно звернути увагу на те, що серед актуальних проблем удосконалення кримінального законодавства, що передбачає відповідальність за злочини, які посягають на воєнну безпеку, як і злочини проти інших охоронюваних законом об'єктів, є такі: місце цієї категорії складів злочинів у системі КК України; межі і визначеність об'єкта кримінально-правової охорони; структура (наповнення) відповідних складів злочинів і їх класифікація; техніко-юридичні і змістовні компоненти окремих складів злочинів, із позицій виявлення прогалин правового регулювання, колізій правових норм; кваліфікація цих діянь.

З огляду на зазначене, необхідно підтримати точку зору С. Я. Лихової, яка наголошує, що внутрішня узгодженість галузі права (його системність) означає точне групування норм за єдиним класифікаційним критерієм, науково обґрунтоване визначення місця і послідовності їх розташування в системі кодифікаційного акта [3, с. 150]. Як зазначалось, системоутворювальною ознакою віднесення тих або інших видів злочинів до злочинів, які посягають на воєнну безпеку, є їхня здатність завдавати безпосередньої шкоди воєнній безпеці України. Попри те, необхідно враховувати, що Особлива частина КК України містить низку норм, які є суміжними з окресленою категорією злочинів. Однак ці склади не можна віднести до категорії злочинів, які посягають на воєнну безпеку України, з причин, що будуть наведені далі.

Найперше повернемо до змісту воєнної безпеки України та визначимо критерії розмежування злочинів, які на неї посягають, від злочинів, що завдають шкоди національній безпеці України загалом чи іншим охоронюваним законом інтересам.

Закон України «Про оборону України» [4] визначає обороноздатність держави як її здатність до захисту у випадку збройної агресії або збройного конфлікту.

Зміст воєнної безпеки взаємопов'язаний із воєнним станом, оскільки останній фактично є першочерговим і найбільш ефективним комплексом заходів щодо підтримання воєнної безпеки України у функціональному режимі. Так, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [5], воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень (ст. 2).

Це є визначальним критерієм, хоча воєнна безпека і є частиною національної безпеки України, вона обумовлена комплексом заходів, спрямованих на протидію зовнішній збройній агресії з боку інших держав.

Законом України «Про національну безпеку України» передбачено, що воєнна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз. Це найперше відрізняє її від інших складових національної безпеки України та визначає характер загроз і ризиків (п. 2 ч. 1 ст. 1).

Визначення «воєнна безпека» об'єднує сукупність відповідних ознак, які в подальшому дозволять обрати з усього масиву законодавчих конструкцій складів злочинів саме ті, які цими ознаками охоплюються, без уточнень і застережень. Так, відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України, злочином є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Не

вдаючись до детального розгляду складів злочинів, які посягають на воєнну безпеку України, одразу акцентуємо на тому, що, по-перше, вони завдають шкоди визначеному колу об'єктів, та, по-друге, загрози цим об'єктам мають винятково воєнний характер.

Перелік воєнних загроз наразі міститься у Воєнній доктрині, затвердженій Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. Їх визначення пропонують О. В. Левченко, В. В. Троцько та І. С. Василенко, які зазначають, що, «виходячи з положень нової редакції Воєнної доктрини України, під загрозою, в розумінні застосування воєнної сили, пропонується розуміти дії протилежної воєнно-політичної сили, які свідчать про безпосередню підготовку або готовність до застосування воєнної сили проти України» [6, с. 18].

Так, основними воєнними загрозами для України є:

- збройна агресія і порушення територіальної цілісності України, нарощування військової потужності РФ в безпосередній близькості до державного кордону України, зокрема потенційна можливість розгортання тактичної ядерної зброї на території АР Крим;

- мілітаризація РФ тимчасово окупованої території шляхом формування нових військових з'єднань і частин, а також постачання бойовиків, військової техніки та засобів матеріально-технічного забезпечення;

- присутність військового контингенту РФ у Придністровському регіоні Республіки Молдова, який може бути використаний для дестабілізації ситуації у південних регіонах України;

- територіальні претензії РФ до України і посягання на її суверенітет і територіальну цілісність та чимало інших чинників та ін.

З уваги на реалії сьогодення, анексію АР Крим і наявний збройний конфлікт на окремих територіях Донецької та Луганської областей, цілком очевидно, що найбільш актуальні військові загрози наразі надходять із боку РФ, проте склади злочинів, які посягають на воєнну безпеку України, формувались не з огляду на конкретного військового супротивника, а з абстрактною перспективою.

Аналізуючи окремі аспекти державної зради, Н. С. Кончук наголошує: «Очевидно, що однією з основних причин порушення територіальної цілісності України стало зниження рівня обороноздатності держави, яке відбулося не раптово, а системно, протягом тривалого часу. Її підґрунтям стало ядерне роззброєння України, продаж та приватизація об'єктів, які є стратегічно значущими для її боєздатності, скорочення чисельності армії, економія на розвитку озброєння та військової техніки, що

привело до занепаду військового потенціалу» [7, с. 61–62]. Означена точка зору цілком відповідає результатам нашого аналізу.

Отже, загальною ознакою, яка об'єднує злочини, які посягають на воєнну безпеку України, є те, що вони вчиняються на користь держави, з якою Україна знаходиться у стані війни, військового чи іншого суперництва, або вчинення злочину створює загрози і ризики виникнення війни або збройного конфлікту з іншою державою. Так, приміром, відповідно до класифікації О. А. Чувакова, всі злочини, що вчиняються у сфері національної безпеки, поділяються на: 1) злочини, які пов'язані із зовнішньою безпекою держави; 2) злочини, які пов'язані з внутрішньою безпекою держави [8, с. 15].

Задля зручності такого поділу вказаний науковець запропонував систему ознак, які дозволяють відмежувати злочини цих двох груп. Такими ознаками є: а) вектор загрози, який може бути внутрішнім або зовнішнім; б) присутність іноземного елемента в посяганні або його відсутність; в) наявність видового об'єкта посягання [8, с. 15].

На нашу ж думку, відсутність іноземного адресата, який створює воєнну загрозу нашій державі, і на користь якого чи представниками якого вчиняється суспільно небезпечне діяння, виключає кваліфікацію скоєного як злочину проти воєнної безпеки України.

Окремим критерієм, який, на нашу думку, не є обов'язковим для всіх злочинів проти воєнної безпеки України, є вчинення злочину для провокації війни, військового конфлікту чи збройної агресії. Характеризуючи цю ознаку, Н. В. Акулова стверджує, що «провокація війни об'єктивується у вигляді загрози війни, вторгнення, провокації, нападу, агресії, завдання ударів тощо. До практичних завдань реалізації провокації війни належить: захоплення ініціативи і досягнення воєнно-політичної переваги над супротивною стороною, посягання на суверенітет, територіальну цілісність; дестабілізація та внутрішньої обстановки, примус до зміни політичного курсу або економічної політики тощо» [9, с. 159].

Дещо випереджаючи результати аналізу складів злочинів, які посягають на воєнну безпеку України, визначимо склад злочину, який, хоча конструктивно й містить серед інших цілей мету провокації воєнного конфлікту, проте за іншими критеріями не може бути віднесений до категорії вказаних злочинів. Йдеться про терористичний акт (ст. 258 КК України), метою якого законодавець визначив порушення громадської безпеки, залякування населення, провокацію воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або вплив

на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста).

Незважаючи на формальну ознаку, яка мала б свідчити про приналежність складу злочину, передбаченого ст. 258 КК України, до злочинів, які посягають на воєнну безпеку України, терористичний акт не можна визнати таким, оскільки фактично невідповідність зазначеної мети в частині провокації воєнного конфлікту ознакам об'єктивної сторони значно ускладнює завдання шкоди саме воєнній безпеці України, а робить мету злочину в цій частині декларативною. В терористичному акті відсутня така складова як іноземний адресат, в інтересах якого діє суб'єкт, оскільки наявність такого адресата тягне за собою кваліфікацію за іншими статтями Особливої частини КК України, зокрема ч. 1 ст. 111. До того ж, основний та безпосередній об'єкти не мають зв'язку ні з обороноздатністю, ні з військовою міццю. Отже, в подальшому терористичний акт не розглядатимемо як злочин, який посягає на воєнну безпеку України.

2. До окремих аспектів суспільних правовідносин, які посягають на воєнну безпеку України

Конкретизації суспільних відносин, що виступають об'єктом злочинів, які посягають на воєнну безпеку України, логічно передуює вирішення питання про види об'єктів цих злочинів, які необхідно виділяти. У кримінальному праві традиційно переважає триступенева (або трирівнева) класифікація об'єктів злочину «за вертикаллю», залежно від ступеня узагальненості суспільних відносин, охоронюваних законом про кримінальну відповідальність [10, с. 78]. Вона передбачає виділення загального, родового та безпосереднього об'єктів злочину. Головна перевага такої класифікації полягає в тому, що вона відповідає потребам практики, є логічною, оскільки ґрунтується на співвідношенні філософських категорій «загального», «особливого» та «окремого», а також відображає діалектичний взаємозв'язок і системний характер суспільних відносин [11, с. 61–62]. На нашу думку, такий підхід цілком відповідає інтересам цього дослідження, із огляду на це буде застосований в подальшому.

Так, якщо дотримуватися логіки формування Особливої частини КК України, то саме Розділ I дає підстави виділяти з групи таких злочинів суспільно небезпечні діяння,

які посягають на воєнну безпеку України, оскільки воєнна безпека держави є складовою національної безпеки України. Так, наприклад, М. А. Рубашенко, характеризуючи об'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 110 КК України, зазначає, що «... при вирішенні питання про родовий об'єкт розглядуваного злочину ми виходимо з того, що вирішальне значення має його законодавче формулювання у назві Розділу I, яке є частиною системи кримінально-правових понять, що утворюють систему Особливої частини КК. При визначенні змісту основ національної безпеки, як родового об'єкта розглядуваного злочину, насамперед необхідно звертатись до інших нормативно-правових актів» [12, с. 20].

Так, згідно з п. 17 ст. 92 Конституції України, основи національної безпеки визначаються виключно законами України. Водночас, оскільки національну безпеку утворюють також інші види безпеки, то не всі злочини, передбачені Розділом I Особливої частини КК України, безпосередньо посягають на воєнну безпеку.

Досліджуючи питання державного суверенітету, необхідно погодитись із В. В. Белєвцевою, яка зазначає, що суверенітет – це одна з істотних ознак держави, її можливість повноправно здійснювати внутрішньо- та зовнішньополітичні справи, не допускати втручання у свою діяльність іноземних держав та інших внутрішньодержавних сил (організацій). Невіддільними юридичними ознаками суверенітету є єдність, верховенство, незалежність державної влади [13, с. 7].

Незалежність у внутрішніх справах означає самостійність держави у вирішенні основних питань суспільно-політичного й економічного розвитку. Незалежність держави у зовнішніх (міжнародних) відносинах – це її непідпорядкованість будь-якій зовнішній владі, владі інших держав, що виявляється у праві вільно провадити свою внутрішню і зовнішню політику, приймати самостійні рішення, передусім у політико-правовій сфері. Відповідно до норм міжнародного права, кожна держава зобов'язана поважати суверенітет інших держав і діяти у вирішенні зовнішніх справ не на шкоду їхньої незалежності [14, с. 16].

Так, В. Ф. Погорілко та В. Л. Федоренко наполягають, що «конституційний лад України є системою суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією України та законами, прийнятими на її основі й відповідно до неї» [15, с. 100; 16, с. 167–168]. За суттю конституційний лад – це певний тип конституційно-правових відносин, зумовлений рівнем розвитку суспільства й держави [17, с. 13].

Що стосується змісту об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 109 КК України, то в цьому питанні підтримуємо точку зору М. І. Хавронюка, який зазначає, що ним є «... встановлений Конституцією і законами України порядок створення і діяльності вищих органів державної влади, порушення якого створює загрозу національній безпеці у політичній сфері. Його додатковим факультативним об'єктом може бути встановлений порядок виконання представниками влади своїх службових повноважень».

Конституційний лад включає встановлені Конституцією України основні засади життєдіяльності суспільства, держави і людини в Україні, складовими яких є: 1) суверенітет держави; 2) форма правління; 3) державний устрій та цілісність території; 4) державний режим» [18, с. 237].

Отже, якщо вирішувати питання щодо належності складу злочину, передбаченого ст. 109 КК України, до складів злочинів проти воєнної безпеки України, то необхідно враховувати, що всі форми об'єктивної сторони, передбачені зазначеною статтею, не посягають на воєнну безпеку, незважаючи на те, що захищеність суверенітету держави та демократичного конституційного ладу є умовою воєнної безпеки України. Загрози суспільним відносинам у зазначених сферах надходять від внутрішніх суб'єктів та мають характер політичної боротьби, а не збройної агресії. Відповідно, вважаємо, що склад злочину, передбаченого ст. 109 КК України, не можна віднести до категорії злочинів, які посягають на воєнну безпеку України.

Аналогічно має вирішуватись питання щодо посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України) та фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2 КК України), оскільки загроза в цих злочинах надходить не від зовнішнього суб'єкта, а від внутрішнього. Безперечно, злочини, передбачені ст.ст. 109–110-2 КК України, можуть учинитись також іноземним суб'єктом у контексті підривної чи навіть військової операції, проте це не дає підстав відокремлено відносити вказані склади злочинів до злочинів, які посягають на воєнну безпеку України.

3. Окремі аспекти концептуальних засад щодо класифікації злочинів проти воєнної безпеки України

Не вдаючись до докладного аналізу позицій науковців щодо об'єктів складів перелічених злочинів, зауважимо, що у кримінально-пра-

вовій науці немає обґрунтованих поглядів щодо посягання осіб, які вчинили наведені злочини, саме на воєнну безпеку України. Навпаки, як буде звернено увагу далі, серед злочинів проти основ національної безпеки України є окремі склади, які завдають шкоди саме воєнній безпеці.

Досліджуючи об'єкт складу злочину, який передбачає кримінальну відповідальність за державну зраду, необхідно зважити на те, що у наукових джерелах можна натрапити на різні визначення основного безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 111 КК України. Однак найбільш поширеними можна вирізнити три підходи. Зокрема, представники першого підходу безпосереднім об'єктом державної зради визначають державну безпеку у будь-якій сфері [19, с. 47]. Натомість, представники другого підходу – суспільні відносини щодо забезпечення безпеки конституційного ладу (ст.ст. 109–111, 114 КК України). На обґрунтування своєї позиції вказують, що безпека конституційного ладу передбачає захищеність державного ладу та інших його складових: організації і діяльності державної влади; здійснення владних повноважень органами державної влади; суверенітету і незалежності, територіальної цілісності та недоторканності України [20, с. 268]. Зрештою, представники третього підходу вважають, що основним безпосереднім об'єктом злочину є національна безпека переважно у сфері державної безпеки, воєнній, інформаційній, економічній і науково-технологічній сферах [21, с. 57].

Н. С. Кончук, аналізуючи наведені підходи, зробив такий висновок: «...найбільш вдалою, на наш погляд, є позиція вчених, яка висвітлена у третьому підході, оскільки він безпосередньо впливає зі змісту диспозиції ст. 111 КК України. Однак, видається, що об'єктом складу злочину державна зрада слід визнавати не національну безпеку у сфері державної безпеки, воєнній, інформаційній, економічній і науково-технологічній сферах, а скоріш за все, суспільні відносини, що забезпечують національну безпеку, оскільки злочин завжди спрямований на зміну суспільних відносин, а не на заподіяння шкоди чомусь іншому» [22, с. 93].

Безперечно, державна зрада є злочином, який посягає на воєнну безпеку України.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» [23], державна таємниця (далі також – секретна інформація) – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які

визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою.

На думку Н. С. Кончук, «...ознаки, які притаманні юридичній конструкції «відомості, що становлять державну таємницю», безпосередньо випливають з аналізу зазначеного Закону. Розглянемо їх детальніше. По-перше, відомості, що становлять державну таємницю, є інформацією, яка підлягає засекречуванню, тобто наявна обмеженість на поширення та доступ до конкретних секретних даних. По-друге, відомості, що становлять державну таємницю, є значущими й важливими для інтересів держави. Ступінь важливості інформації визначається ймовірною шкодою, що може спричинитися внаслідок її розголошення чи передачі іноземній організації. По-третє, щодо цієї інформації встановлюється особливий порядок обігу. Доступ до неї, за рішенням державного органу, має лише обмежене коло суб'єктів. Вона має особливе значення для держави, а тому щодо неї встановлений спеціальний правовий режим, а її передача чи збирання громадянином України з метою передачі іноземній державі утворюють склад злочину «державна зрада» [7, с. 67].

У ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» наведено перелік даних, що належать до державної таємниці. Це, зокрема, інформація у сфері: оборони; економіки, науки і техніки; зовнішніх відносин; державної безпеки та охорони правопорядку.

Що стосується злочину, передбаченого ст. 112 КК України, то, на нашу думку, він не входить до злочинів проти воєнної безпеки України, оскільки загально визнано є актом «політичного тероризму». Кримінально караним за цією статтею є посягання на керівництво держави та представників органів влади: Президента України, Голову Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, керівника політичної партії, вчинене у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю та ін. Цілком очевидно, що вчинення такого посягання, безперечно, завдає шкоди національній безпеці України в політичній сфері, проте воєнна безпека не зазнає значної шкоди.

Характеризуючи безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 113 КК України (диверсія), А. С. Климосюк вважає, що безпосереднім об'єктом диверсії «слід вважати: 1) при вчиненні дій, спрямованих на масове знищення людей, – суспільні відносини у сфері безпеки життя багатьох людей; 2) при вчиненні дій, спрямованих на масове заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди здоров'ю

людей, – суспільні відносини у сфері безпеки здоров'я багатьох людей; 3) при вчиненні дій, спрямованих на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, – суспільні відносини, які забезпечують охорону таких об'єктів в економічній, воєнній та інформаційній сферах; 4) при вчиненні дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, – суспільні відносини у сфері безпеки території як особливої соціальної макроматеріальної цінності; 5) при вчиненні дій, спрямованих на масове отруєння, – суспільні відносини у сфері безпеки життя та здоров'я багатьох людей чи тварин...» [24, с. 109].

Як бачимо, у п. 3 свого поділу зазначений науковець вирізняє такий безпосередній об'єкт однієї з форм диверсії, як суспільні відносини, що забезпечують охорону об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, в економічній, воєнній та інформаційній сферах. Загалом, не оцінюючи окремі категоріальні висновки, погодимось із ученим.

Зокрема, М. І. Хавронюк основним безпосереднім об'єктом диверсії вважає національну безпеку «... в економічній, екологічній і воєнній сферах відповідно до спрямованості конкретного акту диверсії. Крім того, – зазначає автор, – для цього злочину характерним є обов'язковий додатковий об'єкт, який є альтернативним і має різний зміст у різних формах цього злочину: це життя та здоров'я особи, власність, довкілля» [18, с. 254].

Саме собою важливе оборонне значення об'єкта, на який здійснюється посягання суб'єктом злочину, свідчить про його належність до системи оборони, а, отже, цей об'єкт є складовою воєнної безпеки України.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» Розділ І Особливої частини доповнений ст. 114-1 «Перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань» [25]. В умовах стрімкого збільшення кількості злочинів проти основ національної безпеки України та злочинів терористичного характеру держава зіткнулася із новим видом злочинної діяльності, яка, на жаль, упродовж тривалого часу дозволяла істотно знижувати ефективність застосування ЗС України та інших військових формувань. З метою розроблення механізму та правових підстав притягнення до

кримінальної відповідальності осіб, які перешкоджають законній діяльності ЗС України та інших військових формувань, Розділ І Особливої частини КК України доповнений відповідною нормою – ст. 114-1.

Логіка віднесення ст. 114-1 КК України до Розділу І КК України, як зазначає Д. О. Олейніков, полягає у тому, що, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України», Збройні Сили України – це військове формування, на яке, відповідно до Конституції України, покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Суспільна небезпека злочину, що розглядається, полягає у тому, що в результаті незаконного втручання осіб у законну діяльність ЗС України та інших військових формувань створюються перешкоди в механізмі, спрямованому на забезпечення безпеки нашої держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [26, с. 54].

Як вказує далі зазначений автор, родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, виступають суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, тобто основи національної безпеки України. ЗС України є відповідним засобом забезпечення національної безпеки України, тому перешкодження їх діяльності створює загрозу спричинення шкоди національній безпеці України внаслідок блокування передбаченого законом механізму нейтралізації чи усунення загроз національній безпеці України [26, с. 55]. Загалом погоджуючись із такою точкою зору, віднесемо злочин, передбачений ст. 114-1 КК України, до злочинів, які посягають на воєнну безпеку України.

Висновки

Досліджуючи правові аспекти класифікації злочинів проти воєнної безпеки України, які розміщені у Розділі І Особливої частини КК України, зауважимо, що до злочинів, які посягають на воєнну безпеку України, входять: державна зрада; диверсія; шпигунство; перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.

Склади інших злочинів, які посягають на воєнну безпеку України, розглянемо у другій частині нашого дослідження.

Список використаних джерел

1. Борисов В. І. Склад злочину як правова модель. *Адвокат*. 2008. № 2 (89). С. 48–49.
2. Бажанов М. І. К вопросу о функциях состава преступления. *Сб. кратких тез. докл. и науч. сообщ. научно-практ. конф. по итогам науч.-исслед. работ, выполненных проф.-препод. составом УЮА в 1992 г.* (г. Харьков, 4–5 марта 1993 г.). Харьков : Укр. юрид. акад., 1993. С. 105–107.

3. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2006. 573 с.
4. Про оборону України : Закон України від 06 грудня 1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
6. Левченко О. В., Троцько В. В., Василенко І. С. Уточнення понятійного апарату з питань оцінювання рівня воєнної загрози національній безпеці України. *Наука і оборона*. 2014. № 2. С. 16–19.
7. Кончук Н. С. Кримінальна відповідальність за державну зраду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2019. 218 с.
8. Чуваков О. А. Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України : теорія і практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : 12.00.08 / Інст-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2017. 33 с.
9. Акулова Н. В. Кримінально-правова характеристика посягання на життя представника іноземної держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Вищий навчальний заклад «Національна академія управління». Київ, 2018. 239 с.
10. Тацій В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харків : Вища шк., 1988. 198 с.
11. Тацій В. Я. Объект і предмет злочину в кримінальному праві України : навч. посібник. Харків : Україн. юрид. акад., 1994. 75 с.
12. Рубашенко М. А. Кримінальна відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України : монографія. Харків : Право, 2016. 286 с.
13. Белевцева В. В. Державний суверенітет, його ознаки та властивості. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 7–10.
14. Кузенко У. І. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: загальнотеоретичний аспект. *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 14–19.
15. Конституційне право України : підручник / за заг. ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Наукова думка; Прецедент, 2007. 344 с.
16. Конституційне право України : підручник. 3-є вид., перероб. і доопр. / за заг. ред. В. Л. Федоренка. Київ : КНТ; Видавництво Ліра-К, 2011. 532 с.
17. Конституційне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юридична думка, 2008. Т. 2. 800 с.
18. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Юридична думка, 2007. 1184 с.
19. Анашкин Г. З. Ответственность за измену Родине и шпионаж. Москва : Юрид. лит. 1964. 230 с.
20. Чорний Р. Л. Система злочинів проти безпеки держави за Кримінальним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1 (45). С. 261–272.
21. Дудоров О. О., Письменний Є. О. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник. Т. 1. Луганськ : Вид-во «Елтон-2», 2012. 780 с.
22. Кончук Н. С. Объект складу злочину «Державна зрада». *Європейські перспективи*. 2015. Вип. 4. С. 89–95.
23. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.
24. Климосюк А. С. Безпосередній об'єкт диверсії (стаття 113 КК України). *Проблеми законності*. 2017. Вип. 137. С. 101–112.
25. Про внесення змін до Кримінального кодексу України : Закон України від 08.04.2014 р. № 1183-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 23. Ст. 867.
26. Олейніков Д. О. Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 27 (3). С. 54–58.

References

1. Borysov, V. I. (2008). Sklad zlochynu yak pravova model' [The composition of the crime as a legal model]. *Advokat (Advocate)*, 2 (89), 48–49 [in Ukr.].
2. Bazhanov, M. I. (1993). K voprosu o funktsiyakh sostava prestupleniya [On the issue of the functions of the bodies of crime]. Sb. kratkikh tezisov. dokl. i nauch. soobshch. nauchno-prakticheskoy. konf. po Itogam

- nauch.-issled. rabot, vypolnennykh prof.-prepod. sostavom UYUA v 1992 g. (Proceedings of the Scient.-pract. conf.). Khar'kov: Ukrainian Law Academy [in Russ.].
3. Lykhova, S. Ya. (2006). Zlochyny u sferi realizatsiyi hromadyans'kykh, politychnykh ta sotsial'nykh prav i svobod lyudyny i hromadyanyna (rozdil V Osoblyvoyi chastyny KK Ukrainy) [Crimes in the sphere of implementation of civil, political and social rights and freedoms of man and citizen (Section V of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine)]. Kyiv: VPTS «Kyyivs'kyi universytet» [in Ukr.].
  4. Pro oboronu Ukrainy [On defense of Ukraine]: Zakon Ukrainy № 1932-XII. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine)*, 9, Art. 106 [in Ukr.].
  5. Pro pravoviy rezhim voyennogo stanu [On the legal regime of martial law]: Zakon Ukrainy № 389-VIII. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine)*, 28, Art. 250 [in Ukr.].
  6. Levchenko, O. V., Trots'ko, V. V., & Vasilenko, I. C. (2014). Utochnennya ponyatiynogo aparatu z pytan' otsinyuvannya rivnya voyennoyi zahrozy natsional'niy bezpetsi Ukrayiny [Clarification of the conceptual apparatus for assessing the level of military threat to the national security of Ukraine]. *Nauka i oborona (Science and defense)*, 2, 16–19 [in Ukr.].
  7. Konchuk, N. S. (2019). Kryminal'na vidpovidal'nist' za derzhavnu zradu [Criminal liability for high treason]. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs [in Ukr.].
  8. Chuvakov, O. A. (2017). Kryminal'no-pravova protydiya zlochynam proty osnov natsional'noyi bezpeky Ukrainy: teoriya i praktyka [Criminal counteraction to crimes against the foundations of national security of Ukraine: theory and practice]. Kyiv: V. M. Koretskyi Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukr.].
  9. Akulova, N. V. (2018). Kryminal'no-pravova kharakterystyka posyahan' na zhyttya predstavnyka inozemnoyi derzhavy [Criminal characteristics of encroachment on the life of a representative of a foreign state]. Kyiv: Higher educational institution "National Academy of Management" [in Ukr.].
  10. Tatsiy, V. Ya. (1998). Ob'yekt i predmet prestupleniya v sovet'skom ugolovnom prave [The object and subject of the crime in Soviet criminal law]. Khar'kov: Vysshaya shk [in Russ.].
  11. Tatsii, V. Ya. (1994). Ob'yekt i predmet zlochynu v kryminal'nomu pravi Ukrayiny [The object and subject of the crime in criminal law of Ukraine]. Kharkiv: Ukrainian Law Academy [in Ukr.].
  12. Rubashchenko, M. A. (2016). Kryminal'na vidpovidal'nist' za posyahannya na terytorial'nu tsilisnist' i nedotorkannist' Ukrayiny [Criminal liability for encroachment on the territorial integrity and inviolability of Ukraine]. Kharkiv: Pravo [in Ukr.].
  13. Byelyevtseva, V. V. (2009). Derzhavniy suverenitet, yoho oznaky ta vlastyvosti [State sovereignty, its features and properties]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo (Entrepreneurship, economy and law)*, 10, 7–10 [in Ukr.].
  14. Kuzenko, U. I. (2016). Transformatsiya derzhavnoho suverenitetu v umovakh hlobalizatsiyi: zahal'noteoretychnyy aspekt [Transformation of state sovereignty in the context of globalization: general theoretical aspect]. *Pravo i suspil'stvo (Law and society)*, 6, 14–19 [in Ukr.].
  15. Pohorilka, V. F. (2007). Konstytutsiyne pravo Ukrayiny [Constitutional law of Ukraine]. Kyiv: Naukova dumka; Pretsedent [in Ukr.].
  16. Fedorenka, V. L. (2011). Konstytutsiyne pravo Ukrayiny [Constitutional law of Ukraine]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K [in Ukr.].
  17. Shemshuchenko, Yu. S. (2008). Konstytutsiyne pravo Ukrayiny. Akademichnyy kurs [Constitutional law of Ukraine. Academic course]. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Yurydychna dumka» [in Ukr.].
  18. Mel'nyka, M. I. , & Khavronyuka M. I. (Ed) (2007). Naukovo-praktychnyy komentar Kryminal'noho kodeksu Ukrayiny [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine]. Kyiv: Yurydychna dumka [in Ukr.].
  19. Anashkin, G. Z. (1964). Otvetstvennost' za izmenu Rodine i shpionazh [Responsibility for high treason and espionage]. Moscow: Yurid. lit. [in Russ.].
  20. Chornii, R. L. (2013). Systema zlochyniv proty bezpeky derzhavy za Kryminal'nym kodeksom Ukrainy [The system of crimes against state security under the Criminal Code of Ukraine]. *Universytet-s'ki naukovy zapysky (University scientific notes)*, 1 (45), 261–272 [in Ukr.].
  21. Dudorov, O. O., & Pys'menny, Ye. O. (2012). Kryminal'ne pravo (Osoblyva chastyna) [Criminal law (Special part)], 1. Luhans'k: Vydavnytstvo «Elton-2» [in Ukr.].
  22. Konchuk, N. S. (2015). Ob'yekt skladu zlochinu «Derzhavna zrada» [The object of the crime "Treason"]. *Yevropeys'ki perspektyvy (European perspectives)*, 4, 89–95 [in Ukr.].
  23. Pro derzhavnu tayemnytsyu [On state secret]. Zakon Ukrainy № 3855–XII. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine)*, 16, Art. 93 [in Ukr.].

24. Klymosiuk, A. S. (2017). Bezposeredniy ob'yekt dyversiyi (stattia 113 KK Ukrayiny) [Direct object of sabotage (Article 113 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Problemy zakonnosti (Issues of legality)*, 137, 101–112 [in Ukr.].
25. Pro vnesennya zmin do Kryminal'noho kodeksu Ukrainy [On modification of the Criminal code of Ukraine]: Zakon Ukrainy № 1183–VII. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine)*, 23, Art. 867 [in Ukr.].
26. Olieinikov, D. O. (2014). Kryminal'no-pravova kharakterystyka zlochynu, peredbachenoho st. 114-1 KK Ukrainy [Criminal characteristics of the crime provided by Art. 114-1 of the Criminal Code of Ukraine]. *Naukoviy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Pravo (Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series)*, 27 (3), 54–58 [in Ukr.].

Стаття: надійшла до редакції 27.06.2020

прийнята до друку 22.09.2020

The article: is received 27.06.2020

is accepted 22.09.2020